

liberal düşünce

Üç Aylık Dergi
Yıl 5, Sayı 20, Güz 2000

Sahibi

Publisher

Liberte A.Ş. adına
Özlem Çağlar

Yazı İşleri Müdürü

General Director

Gözde Ergözen Ünlü

Editör

Editor in Chief

Mustafa Erdoğan

Yardımcı Editörler

Assistant Editors

Ihsan D. Dağı / Cennet Uslu

Yayın Kurulu

Editorial Board

Güneri Akalın, Sait Akman, Zühtü Arslan, Kürşat Aydoğan, Kâzım Berzeg, Vahit Bıçak,
Ömer Çaha, Fuat Erdal, İrfan Erdoğan, Ramazan Gözen, Enver Alper Güvel,
Eser Karakaş, Lütfullah Karaman, Levent Korkut, Fuat Oğuz, Hüseyin Özgür,
Ahmet Fazıl Özsoylu, Norman Stone, Reyhan Sunay, Metin Toprak,
Cüneyt Ülsever, Atilla Yayla, Nuri Yurdusev, Melih Yürtüşen

Danışma Kurulu

Advisory Board

Imad-Ad-Dean Ahmad, Asaf Savaş Akat, Yıldırım Arsan, Ahmet Aslan,
Mehmet Aydın, Norman P. Barry, Gary Becker, Hardy Bouillon,
James Buchanan, Victoria Curzon-Price, Richard Epstein, Antony Flew,
Ronald Hamowy, R. Max Hartwell, Ali Karaosmanoğlu,
Leonard Liggio, Osman Okyar, Angelo Petroni,
Ralph Racio, Charles K. Rowley, Pascal Salin, Vural Fuat Savaş

Liberal Düşünce Topluluğu için
Liberte A.Ş. tarafından yayımlanmaktadır.

Adres

G.M.K. Bulvarı 108/17 Maltepe 06570 Ankara Türkiye
Tel: (312) 230 87 03 - 230 37 19 Faks: (312) 230 80 03
www.liberal-dt.org.tr e-mail: liberal@ada.net.tr

Abonelik

ABONET

Tel: (212) 222 72 06 - 210 0110 Faks: (212) 222 27 10
e-mail: abonet@abonet.net www.abonet.net

Baskı

Siyasal Yayınevi
Dirim Sok. 23/2 Cebeci-ANKARA
Tel: (312) 320 44 57-58 pbx - Faks: (312) 362 53 93

Avrupa ile İslamcılık Arasında Türkiye

Mevlüt Uyanık*

Akademisyenlerin üniversitelerde inşa ettikleri fildişi kulelerinden çıkarak, ürettikleri bilgiyi çeşitli medya organları vasıtalarıyla amatör halka sunan nadir bilim adamlarından birisi de Suriye kökenli "Almanca" akademisyen Basam Tibi'dir.

O, *Boğaz'ın iki Yakası: Avrupa İle İslamcılık Arasında Türkiye* isimli çalışmasında "Türkiye, laik demokrat bir Cumhuriyet olarak mı kalacak; yoksa İslamcı bir devlete, başka bir deyişle köktendinci bir donanıma sahip, ayrıca da eski Osmanlı geleneğine bağlanan bir devlete doğru mu yol alacak?" sorusunun cevabını aramaktadır. (Tibi, a.g.e, s.32)

Bu soruları gören, eserin oldukça ciddi verilere sahip bir sorgulama süreci sonunda ortaya çıktığını düşünülebilir, ama daha "teşekkür ve "önsöz" kısmında sunulan argümanlar, kullanılan üslup ve ters yüz edilen kavramları okuyunca sukutu hayale uğramamak mümkün değil. Kitap giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkiye'de İslam'ın siyasallaşması ve Osmanlı mirasının rehabilitasyonu, ikinci bölümde bölgesel bir güç olarak Türkiye'nin jeopolitik önemi, Balkanlar, Yakındoğu ve Ortadoğu ekseninde tartışılmaktadır. Üçüncü bölüm İslam mirasının ışığı altında Yeni Osmanlılar'a model olarak Osmanlı

İmparatorluğu, dördüncü bölümde ise izolasyon ve dışlanma arasında iki senaryo bağlamında Türkiye-Avrupa ilişkileri tartışılmaktadır.

Biz, bir kitap tanıtımından ziyade burada ele alınan temel sorun ve çözüm önerilerini eleştirel bir bakış açısıyla tahlil etmek istiyoruz.

Sorun: Hangi Uygarlığa Aidiz?

Sorun bir aidiyet, yani hangi uygarlığa ait olduğu ve olunması gerektiği sorunu ve gerçekten önemli, çünkü Türkiye üç kıtanın tam merkezinde, jeopolitik olarak dünyanın önemli yerlerinden biri olarak kabul edilen bir bölgedir. Toplum 330 milyon nüfusa sahip Avrupa birliğine karşılık 70 milyonu aşan nüfusu var ve üstelik bunların yaklaşık 3.5 milyonu Avrupa'da yaşıyor. Bunlar kademeli olarak yaşadıkları ülkenin vatandaşı da olmaya başlıyorlar. Bu ise oraların politik hayatının değişmesi anlamına geliyor. Dolayısıyla boğazdaki hareket doğrudan Avrupa'yı etkiliyor.

Türkiye'deki Yön Bulma Kavgalarının İki Boyutu:

Doğrudan Avrupa'yı etkilemesi nedeniyle Türkiye'deki yön bulma kavgalarını inceleyen Tibi sorunu iki açıdan ele alıyor.

1. 21.yüzyıla geçişte bu ülkenin Avrupa bağlantısını koruyup koruyamaması. Böylece istenen AB üyeliğiyle bu bağlatının derinleştirilip derinleştirilmeyeceği. Bu, Kemalistlerin isteği.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Çorum İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi.

2. Yeni Osmanlıların arzuladıkları gibi İslamcı olup olmayacağı. Tibi Kemalistler ile İslamcılar arasındaki politik kavganın Boğazın iki yanını oluşturduğunu belirtmekte.

Temel Tespitler (!)

Taraflardan birinin, yani Türkçü İslamcılığın gittikçe güçlendiğini belirten Tibi, bunların Türkiye'nin Osmanlı geçmişine göre hareket etmesini istemelerinden dolayı "Yeni Osmanlılar" diye isimlendirdiğini vurgular. (Tibi, *a.g.e.*, s.11-13) Türk köktendincileri Yeni Osmanlı nostaljileri ile diğer İslamcılardan ayrılıyor, kamu kuruluşlarına sızıp (!) kademeli bir şekilde ülkenin rotasını değiştirerek "Batısızlaşma"yı hedefliyor. Kim bu yeni Osmanlılar? Cevap: Refah-Fazilet çizgisinin mimarı Erbakan (!) (Tibi, *a.g.e.*, s.14-15, 29, 40, 44, 59, 80, 285-286) Kısacası, Tibi'nin temel argümanı, Türk İslamcılığının Türkçülükle bir senteze giriştiği ve bunun köktendinciliğin küresel olgusunda Türkiye'ye özgü bir durum olduğudur. (s.13)

Bu yazının konusu, bu tespit, ama kitap, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, üzerinde durulacak daha bir çok husus var: Bunları genel hatlarıyla şöyle özetleyebiliriz.

- Osmanlının salt ganimetle ilgilendiği, azınlıkları müslüman yapmamak gibi bir stratejinin cizye vergisinden mahrum kalmamak için geliştirildiği, Zvi Y. Herslag'dan hareketle, Osmanlının yaptığı tek şeyin sömürmek olduğu (s.200-203).

- Laikleşmenin bir süreç, laikliğin ise bir ideoloji olması (s.82-83).

- Diyanet İşleri Başkanlığının görevinin İslam'ı mevcut kurumlardan kaldırmak ve bu kurumlara Batılı bir yönelim sunmak olması (s.85, 89).

- Nakşibendi tarikatının işlevinin Batı'daki Masonluk gibi olması (s.85); Fethullahçı grubun Nakşibendi tarikatı içinde değerlendirilmesi (s.88).

- Fransız pozitivistliği etkisi altında kalan Kemal Atatürk'ün bir sivil din (kemalizm) yaratmak istemesi (s.87).

- Çok kültürlü bakış açısının "ne olsa gider, her şey kabuldür" diye sunumu (s.262).

- Türkiye'deki sekiz yıllık kesintisiz eğitim ve İmam Hatiplilerin önünün kesilme projesinin ülkenin yön bulma çabalarının en önemli simgesi olduğu, gelecek kuşak aydınlarının buralardan çıkmaması için her türlü önlemin alınması gerektiği, çünkü buralarda "modernliğin temel lokomotifleri olan demokrasi, çoğulculuk, eğitim ilkesi olarak farklı düşünelere karşı hoşgörü ve aliklik, yani eğitim sisteminde bilgi ve inanç ayrımı, Türk islamcılar tarafından batılı değerler olarak damgalanır ve bu okulların müfredatından çıkartılır" şeklindeki önyargısı (s. 268-269, 281). İmam Hatip mezunları, Kemalistlerden yalnızca dünyaya bakışları konusunda ayrılmakla kalmıyor, artık Batı dilleriyle de ilgileri yok; Atatürk, Türk dilinin latinceleştirilmesiyle ve buna koşut olarak emredilen kültür değişimiyle Türkiye'yi Arapsızlaştırmak istiyordu, bu okullar ile bu durumu tersine çevriyor.(s.286).

- Türkiye'nin müslüman bir ülke olmasına rağmen öteki islam ülkeleri gibi İslam kültürünün bir temsilcisi olmaması (s.271). Üstelik Tibi bunları, çok kültürçüleri eleştirirken kendisine yönelik olarak kullanılan "kaba -ama popüler- hakaret" (s.235)lere varan ve kesin yargılar içeren bir üslupla yapmaktadır.

Türkçülük, İslamcılık, ve Osmanlılık şeklinde, Osmanlının son dönemlerinden itibaren tartışılan devlete üç farklı bağlılık ilkesinin bu kadar nasıl ters-yüz edildiği üzerinde duruluyor. Bu tür bir indirgemeciliğin risklerinin kendisi de farkında olduğu için, bu tür kişiselleştirmelere karşı olduğunu, sorunun Kemalistlerin tehlikeye girmiş yerlerinde saf tutacak ve boğazdaki hareketi yoğunlaştırabilecek olan oluşum içindeki Yeni Türk aydınlarına seslenmek olduğunu belirtir. (Tibi, *a.g.e.*, s.47-48) Kendisinin Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili söylediklerinde ön yargılı olmakla suçlanamayacağını (s.14); Yeni Osmanlıların kendisini ve kitabını dışlamalarına şaşırılmayacağı (s.17) şeklindeki açıklamalarla muhtemel eleştirileri daha baştan savuşturmaya çalışmasına rağmen biz Tibi'nin kavramsal tahlillerindeki ideolojik ve fanatik önyargıların neler olduğunu tartışacağız.

Bunu müzakere etmeye geçmeden önce, kitabın başlığında iki coğrafi terim ile bir sos-

yo-politik terimin nasıl bir araya getirildiği üzerinde durmak istiyoruz.

“Avrupa ile İslamcılık Arasında Türkiye” Ne Anlama Gelmektedir?

Yazarın da belirttiği gibi, Batı Avrupa terimi yalnızca coğrafi bir alanla ilgili değildir, üstelik dini hiç değildir, daha çok uygarlıkla ilgili bir terimdir. Avrupa’dan kasıt, Batı ve Batıcılıktır. Çünkü sorun, hangi uygarlığa ait olma üzerinde odaklaşır ve Türkiye Kemalist devrim ile yönünü Batılılaşmadan yani Avrupa’dan yana çevirmiştir. Batıcılık ile İslamcılık arasında kalan Türkiye’de her iki akım, yani İslamcılar ve Kemalistler de, Tibi’ye göre, başarısız olmuşlardır. Çünkü Kemalistler, taklit edilmiş bir Batılılaşma olarak modernliği isterken, İslamcılar, kültürel modernlik olmadan araçsal modernliği talep ettiler. Bu ise, “yarım bir modernlik hayali” olmaktan öte gitmez. (Tibi, a.g.e, s.177-179,215, 285)

Şimdi Bassam Tibi’nin Türkçü İslamcı Yeni Osmanlılardan ne anladığını temel önermeler halinde vermeye çalışalım:

“Türkçü İslamcı Yeni Osmanlılar” Kimler ve Temel Önergeleri Nedir?

1.Türkiye’nin osmanlı geçmişine uygun olarak hareket etmesini isteyen türkçü İslamcılara “Yeni Osmanlılar denir.

2.Türk İslamcıları, köktendinciliğin küresel sahnesine aittirler, onlar gibi iktidar için mücadeleye ederler, ama ötekilerden salt yakındığı da değil, Ortay asya, Kafkasya ve Güneydoğu Avrupa’ya kadar uzanan jeopolitik bir üçgen içinde hareket ediyorlar.

3.Yeni Osmanlıları politik açıdan temsil eden Refah-Fazilet çizgisidir.

4. Türkiye’yi Avrupa’dan ayırmayı hedefliyorlar.Avrupa karşıtıdır.(s.12-15,29)

5.Erbakan’ın tasfiyesi, Yeni Osmanlılar bayrağı altındaki İslamcılarının bu mirasla olan bağlantılarını yok etmiyor.(s.31)

6. Türk İslamcılığı milliyetçi bir karakterdedir ve kökleri Osmanlı’nın son dönemindedir.(s.33)

7.Yeni Osmanlılar, Türkiye’nin kimliği hususundaki Kemalistlerin (Avrupalı ve Batılı,

köktendincilerin “İslamcı ve Yakındığıolu”; milliyetçilerin “Türkçü” şeklindeki üç cevaptan son iki bakış açısını birleştirirler.(s.43-45) Halbuki Türkiye Avrupalı olabilir ama yalnızca Batılı bir uygarlık içinde. (s.180) Bunu devre dışı bırakmak istiyorlar.

8.Yeni Osmanlılar, tarihin saatini geriye çevirmek ve neredeyse 75 yıl süren gelişmeler yok etmek istiyorlar.(220) Bu nedenle olsa gerek, bunların zararsız gösterilmesi, laik bir Türkiye’nin Avrupa ile İslam dünyası arasındaki köprü olarak koruması sürecine darbe vuruyor.(s.253) Bu tespitlere daha doğru bir ifadeyle, genellemelere dikkat edildiği takdirde, Türkiye’nin bütün sorunlarına çözüm önerileri üretilmiş ve bunlar kesin cümleler ile belirtilmiş. Bir kişi her şeyi söylemeye çalışıyorsa, aslında, hiç bir şey söylemiyor, demektir. Bu nedenle, biz, Tibi’nin sadece Türkçü İslamcı Yeni Osmanlı (!) ibaresi ile her şeyi söyleyem derken hiç bir şey söylemediğine dair bir şey söyleyeceğiz.

Üç Tarz-ı Siyaset (Türklük, İslamlık ve Osmanlılık) Ne Demek?

Bu yargılardan sonra Tibi, “dürüst bir bilim adamı olarak uygarlıklar arasındaki ayrımları göz ardı etmiyorum. Köprüler kurulabilir, ama ayrımlar reddedilemez. Bunlar gerçi uzlaşmayla azaltılabilir, ama tümüyle ortadan kalkmaz. Bu anlamda Türkiye’nin Batı uygarlığına değil, İslamcı uygarlığa ait olduğu sosyal, tarihsel ve kültürel gerçek olarak reddedilemez.” diyor. (s.256)

Bu itiraf mahiyetindeki tespiti verdikten sonra son dönem Türk-İslam düşüncesini tahlil edenler de bilir ki, Milli Nizam, Selamet, Refah ve Fazilet çizgisinin Türkiye’de İslam’a ve Osmanlı’ya vurgu yaptığı doğrudur. Hatta iktidara gelmeden önce İslam Ortak Pazarı, İslam Dinarı gibi idealleri ortaya koyduğu, iktidara gelince de bunlara yönelik çalışmalar yaptığı da bilinir, ama Türklüğe vurgu yaptığı ne derece doğrudur? Dolayısıyla *Türkçü İslamcı Yeni Osmanlı* ibaresi bu çizgi ile tanımlayıp, sözcüsünü de Erbakan olarak nitelendirmek, maddi bilgi fakirliğinden öte bir anlam ifade etmez.

Türkiye Cumhuriyetinde Türk-İslam sentezi diye 1980 öncesinde oldukça gündemde olan söylem, özellikle *Aydınlar Ocağı* ve kısmen *Türk Ocağı* merkezli olarak yürütülmüştür. Bu çizginin siyasal tercihi merkez sağ partiler ve 1980 öncesi MHP idi. Yakın dönemde ise bu çizgiyi Nizam-ı Alem isimli gençlik kuruluşu ile BBP'nin temsil ettiğini açıkça belirtmektedir. Ayrıca Refah Partisinin ümmetçi çizgisinin tamamen dışında, Anadolu merkezli, Selçuklu-Osmanlı'dan hareketle yerli bir İslam anlayışının/yaşayışının sözcüsü olan isimler de vardır. Bunlar, Hareket Dergisi çevresini oluşturan Nurettin Topçu ile genç yaşta hayata veda eden Erol Güngör gibi akademisyenlerdir.

Bu iki isime itirazlar olsa veya okurlara ve Bassam Tibi'ye ters gelse bile, (s. 150, 178, Anadoluculuk-yerlilik çizgisinde Yeni Osmanlı ifadesi sol geleneğin önde gelen isimlerinden biri olan Attila İlhan için de kullanılabilir. Çünkü Attila İlhan, Uluslaşma ya da Milli Kimlik oluşturma sürecimizin "*Osmanlı-Atatürkçü bir Sentez*" ile olacağını düşünmektedir. Çünkü İlhan'a göre, Batı'nın kültürünün, kurumlarının ve yaşama biçiminin evrenselliğini kabul ederek çağdaşlaşabileceği tezi tarihî bir yanıldır. Çünkü burada, ulusal bileşim (milli sentez) yerine hazır bileşimler aktarılmaya çalışılmaktadır.¹ Bu tespit bile, Boğaz'ın İki Yakası isimli kitabın yukarıda söylediğimiz en temel argümanını çürütmektedir. Bunun üzerinde fazla durmayıp, Türkçü, İslamcı ve Yeni Osmanlı ibarelerini bir araya getirerek yeni bir terkip oluşturma tarihsel temeli üzerinde biraz durmak istiyoruz.²

Anadolu: Osmanlı'nın Küçük Minyatürü

Rus ordularının Kuzey Karadeniz, Balkanlar ve Kafkaslara yönelik her operasyonu, ardından bir göç dalgası meydana getirmiştir. 1873 yılından beri devam eden göçlerle, Anadolu Osmanlı Devletinin küçük bir minyatürü haline gelmiştir. Türk olmamalarına ve ayrı bir dile sahip olmalarına rağmen ortak bir tarih/kültür ve hayat tarzına sahip olmaları temelinde Boşnak, Pomak, Giritli, Çerkez, Çeçen ve Gürcüler Anadolu'yu birlikte yurt edinmişlerdir.

Üç Tarz-ı Siyaset, bu bağlamda, Batılı anlamda ulus-devlet modeli alınarak yeni bir devlet ve yeni bir kimlik anlayışı kurma girişimleri olup "Osmanlı ıslahatçılarının 19. yüzyılda "bir siyasi doktrin" oluşturarak, çözümlenmeye çalıştıkları üç mesele çerçevesinde şekillenmiştir. Bu üç mesele şudur:

1) Gayr-i müslim grupları ulus-devlet içinde bütünleştirmek,

2) Merkez dışında kalan etnik gruplardan ve ulaşılması güç ekolojik oyuklarda yerleşmiş alt-kültür gruplarından oluşan Müslüman unsurlar için aynı bütünleşmeyi sağlayarak, devletin mozaik yapısına düzen vermek,

3) "Ulusal topraklardaki" bu "birbirinden ayrı unsurları" siyasal sisteme anlamlı bir katılımında bulunacak duruma getirmek.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, bu ulus ya da halkların çok-kültürlü bir devlet oluşturmalarıdır. "Osmanlı" terimi etnik bir cevherin değil, devleti idare eden hanedanın ismi idi, bünyesinde bir çok etnik birimi barındırıyordu. Bu nedenle, Osmanlı, çok kültürlü bir devlettir. Bireysel kimliğin ve siyasi hayatın önemli bir bölümünü oluşturan bu olguda kültür, ulus ya da halk ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda önemli olan, Osmanlı sıfatının devlete "tebaa" niteliğiyle bağlı bulunan herkese verilen isim olup, bütün din, mezhep, örf, adet, gelenek ve görenekleri koruyarak muhafaza etmenin tahaahhüdü olmasıydı.

Osmanlı resmi ideolojisinin temel bir kavramı olan *nizam-ı alem* siyasetinin can alıcı noktası da budur.³ Ayrımcılığa gitmedikleri ve başkalarının hakları karşısında baskın bir özerklik ve ayrıcalık talebinde bulunmadıkları sürece halklar, benimsedikleri dini merkeze alarak (millet şeklinde) kabul edilmişlerdir. Millet Sisteminin gereği olarak, etnik kimlik ve dini mirasları titizlikle korunmuş ve teminat altına alınmıştır.

Bunu politik tavrı salt cizye vergisinden mahrum olmamak veya modern öncesi hoşgörü kavramıyla açıklamak, ne akademik tutarlılığa ne de insafa sığar. Hele hele bu

çokkültürlü devlet özelliğini İslam'ın evrensellik öğretisi adı altında yayılcı isteğinin ideolojik meşrulaştırılması olarak görmeye ne demek gerekir, bilemiyorum. (s.200-204)

Devlete üç farklı bağlılık ilkesi de denilen *Üç Tarz-ı Siyaset* kademeli olarak denenmiş ve her birinin aksaklıkları görülerek giderilmeye çalışılmıştır. Bunları genel hatlarıyla ele alacak olursak;

Osmanlılık:

1856 yılında (Paris ve Londra'da hazırlanan ama) Sultan Abdülmecid tarafından kabul edilen İslahat fermanı ile tam olarak yürürlüğe konan Osmanlılık kimliği, daha önce tanınan din, dil ve mezhep farklarının üzerine çıkarak bir siyasal birliktelik yaratmaya çalıştı. Bu açıdan Osmanlılık (İttihad-ı Osmani) Tanzimat döneminin hakim siyasi akımı, hatta "resmi ideolojisi" konumundaydı. Kozmopolit bir imparatorlukta o dönem için oldukça gerçekçi bir uygulama olarak görülen bu çözüm önerisinde, herkes, din, dil, cins, sosyal sınıf farkı olmaksızın eşit vatandaşlar olarak görülüyor ve "Osmanlı" olarak kabul ediliyordu.

Buna rağmen Osmanlı Hükümetine tabi çeşitli halkları temsil eden bir birlik -din merkezli- Osmanlı milleti oluşturma projesi, Batı kaynaklı ırk anlayışı üzerine kurulu millet gelişmesi karşısında çözüm olmadı. Gayr-i müslim unsurlar, Batılı ülkeler ile temasa geçerek özerklik için isyan hareketlerine girişince, Osmanlı Devletinde iki kimlik projesi daha kademeli olarak gündeme gelmiştir. Üç Tarz-ı siyasetin ikincisi İslamcılık, sonuncusu ise Türkçülüktür.

İslamlık:

II Abdülhamit, Hilafeti kullanarak bütün Müslümanları bu hükümetin yönetiminde politik olarak birleştirerek devletin birliği ve bütünlüğünü korumaya çalıştı.

Bu hareketi, bütün Müslümanları birleştirmeye çalışmaktan ziyade hem iç hem de dış politikada kullanmıştır. İç politikada kullanması, halkı özellikle çevrede kalmış bazı uyrukları "İslami devlet" kavramı etrafında birleştirmeye çalışması şeklinde olmuştur.

Türk(çü)lük:

Osmanlılık projesi soruna çözüm üretmedi, İslamcılığın ise sınırlı bir başarı sağlaması, Batılı eğitim görmüş aydınları yeni bir arayışa itti. Bir toprak ve devlete sahip olmayı, baki kalabilmek için yeterli görmeyen aydınlar, "ırk esasına dayanan Türk milliyetçiliği" şeklinde bir yapılanmanın gerekliliği üzerinde durmaya başladılar.

Türkçülük projesinde bir saf Türk, bir de Türkleştirilmiş kavimlerin uyumu hedeflenmektedir. Belki bu bağlamda Osmanlılık; yani Türk olmadıkları halde İslam bağı ile devlete bağlı olanların Türkleştirilmesi (Müslüman = Türk) söz konusudur. Bir de Türkçülüğü hiç benimsememiş, yani ulusal vicdandan yoksun olanların türkleştirilmesi/bilinçlendirilmesi düşünülmektedir.

Tibi'nin amacı, Bir Osmanlı minyatürü olan Anadolu'nun içinde bulunduğu jeopolitik ve jeokültürel konumu Osmanlı tarihine yönelik yeniden okumanın Türkiye ve Avrupa'da yaşayan Türk Müslümanlarına zarar vereceğini (s.77) göstermek. Ama buna rağmen gerçekten Anadolu merkezli Selçuklu-Osmanlı-Türkiye Cumhuriyeti çizgisini yeniden okuma çabaları yoğun bir şekilde, her şeye rağmen devam ediyor.

Diğer bir ifadeyle Bassam Tibi'nin ifadesiyle Gelenek, Yeni Osmanlılar tarafından yeniden keşfediliyor. Üstelik bu, hem Türkçülüğün handikaplarına düşmeden; hem de İslam'ın ideolojik-fanatik bir okunmasının çıkmazlarına girmeden; yani Türkçü-İslamcı-Yeni Osmanlılık şeklinde bir araya gelmesi zor terimlerle değil, Türkiyelilik şeklinde yapılmaktadır.

Tibi, tarih tekerrür etmez, tarihsel ve sosyal şartlar değişmiştir, dünya politikasında yeni güç dengeleri oluşmuştur. Türk İslamcılarının Osmanlı ihtişamını yeniden canlandırmalarının imkanı yok (s.150); dolayısıyla Yeni Osmanlı Büyük Türkiye bir hayal diyor. (s.91)

Doğru, tarih felsefesi açısından hiç bir şey aynen tekrar etmez, kimse Osmanlı hilafetini, saltanatını ihya etmek istemiyor; ama Dünya tarihinde sürekli devlet kurmuş ve her zaman

kendi bayrağı altında özgür ve özgün yaşamış olan, üstelik bunu dünyanın kalbi olan Anadolu'da Osmanlı'nın minyatürü olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti aydınları, jeopolitik ve jeokültürel şartların zorlamasıyla da olsa, geleceğini yeniden okumaya çalışmaktadırlar. Nitekim Bassam Tibi, her şeye rağmen bunu görüyor. Ona göre de, "Türkiyenin yeni jeopolitik önemi, İslamcılarının Yeni Osmanlı hayallerini gerçekleştirmek için yeni dürtüler sunuyor. Kemalistler ise kendi lehlerine dönen bu durumu kullanıyorlar."(s.99)

2.4. Geleneğin "Yeni Osmanlılar" Tarafından Yeniden Keşfi: "Türkiyelilik"

Osmanlılık, Türkçülük ve İslamcılık, modern manada bir milletin meydana getirilmesi için hukuki, siyasi ve idari çerçeve hazırlanmasına rağmen başarılı olamadı.

19. yüzyılda Anadolu'da Osmanlı devletinde yaşamış tüm Müslüman soylarından, yani Türk, Arnavut, Kürt, Arap, Abaza, Tatar, Karacay ve diğerlerinden Türk soyundan olsun veya olmasın "Yeni Anlamı ile Türk Olmayı" kendi istekleri ile benimsemiş olanlar, yaşayıp, duygu ve amaç birliği içinde birbirine kaynaşarak yeni bir millet ortaya çıkarmaya başlamışlardır.

Anadolu merkezli bu yeni oluşuma biz *Türkiyelilik* üst kimliği demeyi yeğliyoruz. Burada hem Türk, hem de dinen Müslüman (ya da az sayıda da olsa Müslüman olmayan Türk), irken

Türk değil ama dinen Müslüman, hem de ne ırk olarak Türk ne de dinen Müslüman olanların bu ülkeyi ve devleti kendilerinden hissetmeleri, dolayısıyla benimsemeleri sağlanabilir. Bu tarihsel ve kültürel bir çözüm önerisinin yeni şartlar karşısında yeniden okunması denemesidir.⁴

Notlar

1. Atilla İlhan, *Hangi Batı*, 15, 108, krş. Cengiz Güleç, *Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi*, V Yay. Ankara.1992, s.43,83

2. Şerif Mardin, *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, Makaleler 1, derleyenler, Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yay. İstanbul.1991, s. 40, Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu* çev. Metin Kıratlı, TTK, Ankara.1988, s.324, Ahmet Turan Alkan, "Üç Tarz-ı Siyasetten Tek Tarz-ı Siyasete" *Ateş Tecrübeleri*, Türkiye Günlüğü Yazıları içinde, s.133, Geniş bilgi için bkz. Mevlüt Uyanık, *Türkiye'nin Uluslaşma/Yeni Kimliğini Oluşturma Sürecinde Osmanlı Kültürünün Yeri "Dini Araştırmalar Dergisi Osmanlı Düşüncesi Özel sayısı C. 2, Sayı.5.*

3. Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler. (15. Ve 17.Yüzyıllar)* Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul.1998, s.91,104. Ocak, *Nizam-ı alem* teriminin bazen dünya nizamı şeklinde anlaşılıp yorumlanmasını (O. Turan, *Cihan Hakimiyeti*, II, 88-106) Osmanlı terminolojisine uygun bulmaz. Burada kasıt, devletin hakimiyet alanı içindeki devlet ve toplum düzenidir. Yani Tebaanın adalet çerçevesinde yönetilerek birbirleriyle uyum içinde yaşamasını temindir. (a.g.e), s.84

4. Bu konuyla ilgili başka bir deneme için bkz. M. Hakan Yavuz, "Değişen Türk Kimliği ve Dış Politika: Neo-Osmanlılığın Yükselişi, *Liberal Düşünce*, C.4, Sayı.13. Kış.1999, ss. 22-38

